

Waarom de werkwijze van het Pieter Baan Centrum aan herziening toe is

Dr. M. Jelicic, prof.dr. H.L.G.J. Merckelbach*

1 DE WERKWIJZE VAN HET PIETER BAAN CENTRUM

Jaarlijks worden in Nederland zo'n 3000 verdachten aan gedragskundig onderzoek onderworpen. Zulk onderzoek vindt meestal plaats op last van de officier van justitie of rechter-commissaris, maar kan ook worden aangevraagd door de rechter ter zitting als in de loop van het proces aanwijzingen worden gevonden voor een psychische stoornis bij de verdachte.¹ De officier van justitie, rechter-commissaris of rechter wil dan, kort gezegd, weten of de verdachte ten tijde van het delict toerekeningsvatbaar was, of hij zal recidiveren en welke behandeling voor de verdachte het meest geschikt is.² Veruit de meeste verdachten worden door de Forensisch Psychiatrische Dienst (FPD) onderzocht. De meer ernstige gevallen, ongeveer 200 per jaar, worden naar het Pieter Baan Centrum (PBC) in Utrecht verwezen. De FPD rapporteert ambulantly. Voor een onderzoek in het PBC wordt de verdachte enige tijd op een van de vier afdelingen van deze observatiekliniek gedetineerd.

De werkwijze die men in het PBC hanteert, kan als volgt worden samengevat.³ De verdachte – in PBC-jargon *observandus* – wordt gedurende zeven weken tijdens arbeid en recreatie door inrichtingswerkers geobserveerd. Ook wordt hij tijdens het sporten nauwlettend gevolgd door een sportinstructeur. Het idee is dat een goed beeld van de verdachte kan worden verkregen door veel met hem te praten en hem goed te observeren. Aan de observaties van de sportinstructeur wordt waarde ge-

hecht. Verdachten zouden 'in het vuur van het spel, vaak onbewust, veel van zichzelf laten zien.'⁴ Tijdens het verblijf in het PBC spreekt een psychiater diverse malen met de verdachte. Het vaststellen van een psychiatrische diagnose in engere zin – bijvoorbeeld met de *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders IV*⁵ (het internationale classificatiesysteem voor psychiatrische aandoeningen) – is van ondergeschikt belang. De psychiater probeert inzicht te krijgen in de psychische gesteldheid van de verdachte ten tijde van het delict door zijn levensgeschiedenis en huidige 'leefwereld' in kaart te brengen.⁶ Naast gesprekken met een psychiater wordt bij verdachte ook psychologisch onderzoek verricht. De psycholoog spreekt meerdere malen met de verdachte en neemt een reeks psychologische tests af. Ook deze gedragskundige laat zich uit over een mogelijke psychische stoornis bij de verdachte ten tijde van het delict.⁷ In de periode dat de verdachte in het PBC verblijft, interviewt een zogeheten milieuonderzoeker familieleden, vrienden, collega's en buurtgenoten van de verdachte. Vooral de levensloop van de verdachte wordt opgetekend. Op basis van de aldus verkregen informatie schrijft de milieuonderzoeker een rapport over de 'knooppunten' in het leven van de verdachte.⁸ Het gehele proces – observaties, gedragskundig onderzoek en milieureportage – wordt gesuperviseerd door een senior psychiater die zelf geen onderzoek verricht. Aan het einde van de detentieperiode komen milieuonderzoeker, inrichtingswerker, sportinstructeur, psycholoog, psychiater en senior psychiater onder leiding van een jurist bijeen, waarna de

* Dr. M. Jelicic is universitair hoofddocent bij de faculteit Psychologie van de Universiteit Maastricht en prof.dr. H.L.G.J. Merckelbach is hoogleraar bij de faculteit Psychologie van de Universiteit Maastricht.

1 Dat alles met het oog op art. 39 Sr.: 'Niet strafbaar is hij die een feit begaat, dat hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van zijn geestvermogens niet kan worden toegerekend.'

2 H.J.C. van Marle, 'Het strafrechtelijk psychiatrisch gedragskundigenonderzoek', in: B.C.M. Raes & F.A.M. Bakker (red.), *De psychiatrie in het Nederlandse recht*, Deventer: Kluwer 2004. J.E. Beekman & J.M.L. van Mulbregt, 'Het juridisch kader', in: F. Koenraadt, A.W.M. Mooij & J.M.L. van Mulbregt (red.), *De persoon van de verdachte. De rapportage pro justitia vanuit het Pieter Baan Centrum*, Deventer: Kluwer 2004.

3 Zie daarover: F. Koenraadt e.a., *op. cit.*

4 D.F.N. Maaswinkel, 'Het inrichtingswerk', in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.* Een PBC sportinstructeur merkt in een interview met *NRC Handelsblad* (24 april 2004) op dat hij 'al na een paar weken' weet met wat voor type hij te maken heeft. In de sportzaal zegt deze instructeur 'voortdurend bezig te zijn met situaties te manipuleren. Dan doen we iets spannends, met de ogen dicht naar de overkant lopen ofzo, en heeft er plotseling een last van zijn arm. En roept een ander: met die gekke spelletjes van jou doe ik niet mee.'

5 American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders IV*, Washington: APA 1994.

6 P.K.J. Ronhaar, 'Het psychiatrisch onderzoek', in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.*

7 C.M. van Deutekom & F. Koenraadt, 'Het psychologisch onderzoek', in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.*

8 H. Walma, 'Het milieuonderzoek', in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.*

finale versie van het rapport over de verdachte wordt geconcipieerd.⁹

2 KRITIEK

Hoewel de werkwijze van het PBC grondig oogt, zijn er in de loop van de jaren nogal wat kanttekeningen bij geplaatst. Zo is er een omvangrijke literatuur die laat zien dat de gesprekken van psychiaters en psychologen met hun patiënten tamelijk onbetrouwbare conclusies opleveren.¹⁰ Daarnaast verwijzend betoogden de rechtspsychologen Crombag, van Koppen en Wagenaar al begin jaren negentig dat bij PBC-rapportages het subjectieve oordeel van gedragskundigen te zwaar weegt.¹¹ Die kritiek werd gedeeld door een voormalige medewerker van het PBC.¹² Crombag en collega's vonden het bovendien bezwaarlijk dat de expertise van het PBC niet toegankelijk is voor de verdediging.

Forensisch psycholoog Brand kwam eerst in zijn proefschrift¹³ en later in *De Groene Amsterdammer*¹⁴ met een ander type kritiek. Naar zijn idee tracht het PBC teveel de gehele mens te onderzoeken. Omdat de verschillende rapporteurs er geen gearticuleerde theorie over toerekeningsvatbaarheid op na (kunnen) houden, verzamelen zij een grote hoeveelheid gegevens over de verdachte. Bij de oprichting van het PBC in 1949 werd nog gedacht dat als men maar genoeg informatie over de verdachte zou verzamelen, er langs deze inductieve weg vanzelf wel een bruikbare en algemeen geldige theorie zou groeien. Meer dan 8000 rapportages later heeft het PBC volgens Brand nog steeds geen goede theorie waarmee mate van toerekenbaarheid kan worden vastgesteld. Dat zou *ad hoc* interpretaties in de hand werken. Kort geleden liet Van Koppen zich in gelijkkluidende termen uit.¹⁵ Hij benadrukt dat het voor de PBC-expert moeilijk, zo niet onmogelijk is om terug te gaan in de tijd en dan de toestand van de verdachte ten tijde van het delict te bepalen. Om nog maar te zwijgen over het probleem hoe de expert *a posteriori* een oordeel moet geven over de causale relatie tussen psychische toestand en delict.

3 ANTIETKE TESTS

Bovenstaande kanttekeningen snijden hout. Er kleven echter nog andere, misschien wel belangrijker bezwaren aan de werkwijze van het PBC. Twee bezwaren zijn technisch van aard en betreffen het diagnostische vakmanschap van het PBC. Een derde bezwaar heeft te maken met de fundamentele kwestie of het wel mogelijk is om een uitspraak te doen over de psychische bagage van een verdachte als die daarvoor weken lang wordt geïsoleerd van zijn normale habitus. Hieronder lichten we deze bezwaren toe.

Sommige psychologische tests zijn zo antiek dat zij eerder in een museum dan in een observatiekliniek thuishoren

Ons eerste punt van kritiek spitst zich toe op de psychologische tests die in het PBC worden gebruikt.¹⁶ Sommige daarvan zijn zo antiek dat zij eerder in een museum dan in een observatiekliniek thuishoren. Het gaat dan vooral om zogenaamde projectieve persoonlijkheidstests als de *House, Tree, Person* (HTP), de *Thematic Apperception Test* (TAT) en de *Vier Platen Test van Van Lennepe* (VPT). Bij de HTP krijgt de verdachte inderdaad de instructie om een huis, boom en mens te tekenen. De kwaliteit, uitvoering en detaillering van de tekeningen zouden aanwijzingen opleveren omtrent de psyche van de verdachte. Bij de TAT wordt de onderzochte gevraagd een verhaal te vertellen over een serie onduidelijke voorstellingen. De gedachte is opnieuw dat herhaaldelijk genoemde thema's, opvallende reacties en uitwijdingen waardevolle informatie verschaffen over de persoonlijkheid van de verdachte. De VPT is een test waarbij de verdachte een verhaal moet vertellen aan de hand van plaatjes waarop mensen in vier aparte situaties staan afgebeeld. Ook hier is de achterliggende rationale dat het verhaal iets belangrijks zegt over de persoon van de verdachte. Dat tekeningen en verhalen bij ambigue plaatjes projecties zijn van

9 A.W.M. Mooij, 'Achtergronden van de forensisch-psychiatrische rapportage in klinisch verband', in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.* Zie ook: J.M.L. van Mulbregt & H.D. Sierink, 'Conclusie en advies', in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.*

10 Zie daarover D. Wedding & D. Faust, 'Clinical judgment and decision making in neuropsychology', *Archives of Clinical Neuropsychology* 1989-4, p. 233-265. Maar ook: R.M. Dawes, *House of cards: Psychology and psychotherapy built on myth*, New York: Free Press 1994.

11 H.F.M. Crombag, P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, *Dubieuze zaken. De psychologie van strafrechtelijk bewijs*, Amsterdam:

Contact 1994, p. 329 en 419.

12 W. Derks, *Het oordeel van Hippias*, Amsterdam: Arbeiderspers 2001.

13 E. Brand, *Het persoonlijkheidsonderzoek in het strafrecht*, Deventer: Gouda Quint 2001.

14 *De Groene Amsterdammer*, 5 april 2003.

15 P.J. van Koppen, 'Weg van de toerekeningsvatbaarheid. Over rapportages over de verdachte', *Trema* 2004-9, p. 221-228.

16 Voor een overzicht van de tests die in het PBC worden gebruikt: zie C.M. van Deutekom & F. Koenraadt, in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.*, p. 95-97.

diep gelegen persoonlijkheidskenmerken werd door Amerikaanse testpsychologen al meer dan veertig jaar geleden afgedaan als een onzinnige notie.¹⁷ Onlangs werd in de Verenigde Staten een groot aantal experts ondervraagd over tests. De HTP, TAT en aanverwante tests werd door de overgrote meerderheid van hen afgedaan als ongeschikt voor de forensische praktijk.¹⁸ Het gebruik van gedateerde tests is misschien nog passabel als er geen betere alternatieven voorhanden zijn. Maar dat is niet aan de orde. Al sinds geruime tijd bestaan er goede instrumenten die op betrouwbare wijze persoonlijkheidsfactoren meten, waarvan is aangetoond dat zij delictgedrag voorspellen. Het valt dan ook moeilijk te begrijpen waarom PBC experts weinig of geen gebruik maken van deze risicotaxatie-instrumenten¹⁹

*Verdachten van ernstige delicten
veinzen nogal eens psychische
stoornissen die ze niet hebben,
terwijl ze psychische stoornissen
die ze wél hebben vaak verborgen
proberen te houden*

4 SIMULATIE

Verdachten van ernstige delicten veinzen nogal eens psychische stoornissen die ze niet hebben, terwijl ze psychische stoornissen die ze wél hebben vaak verborgen proberen te houden voor forensische experts.²⁰ Ons tweede kritiekpunt op het diagnostische vakmanschap van het PBC is dat men daar onvoldoende maatregelen treft om dit probleem te beteugelen. Ferdi E., de ontvoerder en moordenaar van Gerrit-Jan Heijn, beschreef nog

niet zo lang geleden hoe hij de gedragskundigen van het PBC om de tuin leidde door een lichte psychose te veinzen.²¹ Hij beweert zodoende een levenslange gevangenisstraf te hebben ontlopen.²² Ook schrijver Richard Klinkhamer die zijn vrouw ombracht en in de tuin begroef, deed uitvoerig uit de doeken hoe hij naar eigen zeggen de PBC-experts voor de gek hield.²³

Op de website van het PBC wordt opgemerkt dat de klinische ervaring van haar gedragskundigen volstaat om potentiële simulanten door de mand te laten vallen.²⁴ Dat optimisme is misplaatst. Veel onderzoek laat immers zien dat de klinische blik te kort schiet als het om het opsporen van simulanten gaat. Enkele decennia geleden instrueerde de Amerikaanse psycholoog Rosenhan een aantal gezonde vrijwilligers om zich bij allerlei psychiatrische ziekenhuizen te melden met de klacht dat zij vreemde stemmen hoorden.²⁵ Direct na opname moesten de vrijwilligers zich weer volkomen normaal gedragen. Niettemin kregen ze uiteindelijk allemaal de diagnose schizofrenie – of iets wat er op leek – en kostte het hen nog moeite om weer uit de ziekenhuizen weg te komen. Blijkbaar waren de psychiatrische experts in Rosenhans onderzoek niet in staat om de neppatiënten te ontmaskeren. Er is weinig reden om te denken dat de zaken er anno 2006 gunstiger voorstaan. Berucht is het onderzoek van de Amerikaanse psycholoog Hickling en zijn collega's. Zij maakten zes professionele acteurs gewijs in de symptomen van de Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS), een onder simulerende verdachten geliefde diagnose. Vervolgens kregen de acteurs de opdracht om zich als patiënt aan te melden bij een kliniek, die gespecialiseerd was in de behandeling van PTSS. Met een volkomen gefabriceerd verhaal over een ongeval en hun symptomen doorliepen de acteurs intakegesprekken bij zes verschillende, maar wel zeer ervaren experts. Geen van hen voelde nattigheid en alle acteurs kregen de PTSS diagnose. Toen de onderzoekers de experts vertelden over de simulanten en hen uitnodigden om in het patiëntenbestand potentiële oplichters aan te wijzen,

17 Zie bijv. J. Loevinger, 'Theory and techniques of assessment', *Annual Review of Psychology* 1959-10, p. 287-316.

18 S.J. Lally, 'What tests are acceptable for use in forensic evaluations? A survey of experts', *Professional Psychology: Research and Practice* 2003- 34, p. 491-498. Ook Duitse experts noemen zulke tests obsoleet. Zie H. Scheurer & P. Richter, 'Psychologische Persönlichkeitsdiagnostik: Zur Bedeutung von Persönlichkeitsfragebogen bei der Begutachtung der Schuldfähigkeit', in H.L. Kröber & M. Steller (red.), *Psychologische Begutachtung in Strafverfahren*, Darmstadt: Steinkopf 2005, p. 52.

19 Zoals bijvoorbeeld de *Historical, Clinical, Risk management-20* [HCR-20]. Zie C. de Ruiter, 'Voor verbetering vatbaar', *De Psycholoog* 2000-35, p. 423-428.

20 Zie bijv. S.A. Ornish, 'A blizzard of lies: Bogus psychiatric

defenses', *American Journal of Forensic Psychiatry* 2001-22, p. 19-30.

21 G. Leistra, 'Ferdie E. spreekt', *Elsevier* 7 december 2002, p. 30-33.

22 Uiteindelijk kreeg Ferdi E. 20 jaar plus terbeschikkingstelling (tbs), waarvan hij in totaal 13 jaar uitzat.

23 M. Meijer, *Klinkhamer. Een leven tussen woord en moord*, Amsterdam: De Prom 2004, p. 194-198, p. 235-241. Zie ook het interview met Klinkhamer in *NRC Handelsblad*, 3 oktober 2004.

24 www.pieterbeaancentrum.nl/vragen/vraag8.htm

25 D. Rosenhan, 'On being sane in insane places', *Science* 1973-172, p. 250-258.

selecteerden de experts drie van de zes acteurs, maar ze wezen ook drie *bona fide* patiënten aan.²⁶

Het probleem van de simulanten valt goed te ondervangen met gespecialiseerde tests. Sommige daarvan – bijvoorbeeld de *Structured Inventory of Malingered Symptomatology* (SIMS) – gaan na of de verdachte een voorkeur aan de dag legt voor allerlei non-existente symptomen.²⁷ Andere tests – zoals de *Symptom Validity Test* (SVT) – onderzoeken of de verdachte statistisch significant onder kansniveau presteert, wat erop duidt dat hij willens en wetens een slechte prestatie probeert neer te zetten.²⁸ Zulke gespecialiseerde tests worden nauwelijks in het PBC gebruikt.²⁹ Dat is naar onze mening, maar ook naar die van vooraanstaande buitenlandse auteurs een serieuze omissie.³⁰

Veel onderzoek laat zien dat de klinische blik te kort schiet als het om het opsporen van simulanten gaat

5 VERWACHTINGSEFFECTEN

Ons laatste punt van kritiek betreft verwachtingen van PBC-medewerkers over de verdachte. Verwachtingen die experts koesteren over een geval dat zij moeten beoordelen, liggen opgeslagen in hun geheugen. Daar blijft deze informatie niet passief want zij heeft een sterke, ofschoon vaak onzichtbare invloed op het eindoordeel van experts. Dat dit *verwachtingseffect* bijzonder krachtig kan zijn, laat een fraai onderzoek van Rosenthal en Jacobson zien.³¹ Zij namen bij een groep schoolkinderen een intelligentietest af. Vervolgens selecteerden de onderzoekers willekeurig wat namen van kinderen. De leerkrachten van deze kinderen werd wijsgemaakt dat de geselecteerde kinderen

laatbloeiers waren, die binnen enkele weken een stormachtige intellectuele groei zouden gaan doormaken. Aldus werd bij de leerkrachten een uitgesproken verwachting over de willekeurig uitgekozen kinderen gecreëerd. Maanden later bleken de zogenaamde laatbloeiers *echte* laatbloeiers te zijn geworden. Ze hadden aanzienlijk hogere rapportcijfers en waren volgens de leerkrachten ook meer geïnteresseerd en beter gemotiveerd dan de andere kinderen. De onderzoekers viel het op dat de leerkrachten de geselecteerde kinderen anders gingen benaderen. Geselecteerde kinderen werden vaker aangemoedigd, aan hen werd meer tijd besteed en ze kregen meer complimenten dan hun niet-geselecteerde klasgenoten.

Het kan niet anders of verwachtingseffecten spelen de PBC-experts behoorlijk parten.³² Neem de milieuonderzoeker. Hij is goed bekend met het delict dat de verdachte ten laste wordt gelegd. Hij zal van familie, vrienden en collega's van de verdachte willen weten hoe deze tot zijn daad is gekomen. Personen uit de omgeving van de verdachte hebben nogal eens moeite met de vragen van de milieuonderzoeker.³³ Met onbedoelde vingerwijzingen moet het gemakkelijk zijn hen uitlatingen te ontlokken die prima overeenstemmen met het beeld dat de milieuonderzoeker al lang tevoren van de verdachte had.³⁴ Iets soortgelijks geldt voor de inrichtingswerker en sportinstructeur. Analoog aan de leerkrachten in het onderzoek van Rosenthal en Jacobsen zullen zij verdachten gaan bejegenen op een manier die past bij het ten laste gelegde. Veelzeggend is het relaas van een ex-gedetineerde over zijn ervaringen in het PBC. Hij schrijft dat de meeste inrichtingswerkers er de verdachten op een onnatuurlijke en kleinerende manier benaderen. Zo wordt soms niet over 'cliënten', maar over 'boefjes' gesproken. Volgens deze ex-gedetineerde zijn veel *observandi* dan ook bang en achterdochtig. De lezer ziet de contouren van een zware persoonlijkheidsstoornis en dus tbs al opdoemen.³⁵

26 E.J. Hickling, E.B. Blanchard, E. Mundy & T.E. Galovski, 'Detection of malingered MVA related posttraumatic stress disorder: An investigation of the ability to detect professional actors by experienced clinicians, psychological tests and psychophysiological assessment', *Journal of Forensic Psychology Practice* 2002-2, p. 33-53. Zie voorts: M. Jelicic, H. Merckelbach & M. Cima, 'Over het simuleren van cognitieve stoornissen', *Tijdschrift voor Psychiatrie* 2003-45, p. 687-695. En ook: H. Merckelbach & M. Jelicic, 'Drie oplichters en wat ze ons leren', *De Psycholoog* 2005-40, p. 324-330.

27 M. Jelicic, A. Hessels & H. Merckelbach, 'Detection of feigned psychosis with the Structured Inventory of Malingered Symptomatology (SIMS): A study of coached and uncoached simulators', *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment* 2006-28, p. 19-22.

28 M. Jelicic, H. Merckelbach & S. van Bergen, 'Symptom validity testing of feigned amnesia for a mock crime', *Archives of Neuropsychology*, 2004-19, p. 525-531.

29 Zie C.M. van Deutekom & F. Koenraadt, in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.*

30 Zo heet het verzuim om gespecialiseerde simulatietests te gebruiken een 'inadequate, even incompetent evaluation' bij R.L. Denney & T.F. Wynkoop, 'Clinical neuropsychology in the criminal forensic setting', *Journal of Head Trauma Rehabilitation* 2000-15, p. 7.

31 R. Rosenthal & L. Jacobson, *Pygmalion in the classroom*, New York: Irvington 1992.

32 Zie ook: H. Merckelbach & M. Jelicic, *Hoe een CIA-agent zijn geheugen hervond en andere waargebeude verhalen*, Amsterdam: Contact 2005, p. 263-275.

33 Zie H. Walma, in: F. Koenraadt e.a., *op. cit.*

34 Zie A. Memon, A.Vrij & R. Bull, *Psychology and law, 2nd edition*, Chichester: Wiley 2003, hoofdstuk 5.

35 H. Ludwig & R. Blom, *Onder duang. Leven in een TBS-inrichting*, Amsterdam: Veen 2001, hoofdstuk 3.

Uit onderzoek blijkt dat de klinische blik van psychiaters en psychologen evenmin immuun is voor verwachtingseffecten. Er bestaat het reële risico dat zulke effecten uitmonden in een voor de verdachte ongunstige *confirmation bias*: op basis van het dossier krijgen de PBC experts een eerste indruk van de verdachte en tijdens de gesprekken met hem zoeken zij vervolgens naar informatie die deze indruk kan bevestigen.³⁶ Verwachtingseffecten kunnen vooral funest uitpakken bij rapportages over ontkennende verdachten. De Schiedammer parkmoord biedt daarvan een ontvullend voorbeeld.³⁷ Kees B. werd als verdachte van moord op een tienjarig meisje naar het PBC gezonden.

Verwachtingseffecten kunnen vooral funest uitpakken bij rapportages over ontkennende verdachten.

De Schiedammer parkmoord biedt daarvan een ontvullend voorbeeld

Hoewel B. ontkennde, ging men in het PBC toch uit van zijn schuld.³⁸ De PBC experts schreven over hem: 'Het is aannemelijk dat betrokkene bij deze ten laste gelede feiten gehandeld heeft vanuit een woedend verlangen om kosten wat kost eindelijk geslachtsgemeenschap met een vrouw te hebben.' Dat de PBC rapportage B. afschilderde als een in 'morele, emotionele en agressief-seksuele zin ernstig ontregelde' man zal op haar wijze hebben bijgedragen aan de veroordeling van de verdachte. Na enkele jaren in de gevangenis te hebben gezeten, werd duidelijk dat niet Kees B., maar Wik H. de moordenaar was.

6 CONCLUSIE

Wij zijn van mening dat de werkwijze van het PBC aan grondige revisie toe is. Naar ons idee leidt een weken durende observatieperiode in het PBC vanwege verwachtingseffecten tot overschatting van de bij de verdachte aanwezige stoornissen. Onze stelling is dat de ambulante procedure van de FPD in beginsel een nauwkeuriger beeld oplevert. Vanwege vertroebelende verwachtingseffecten kan ook het interviewen van mensen uit de omgeving van de verdachte beter achterwege blijven. Psychologisch onderzoek – met goede tests – zou een prominere rol moeten gaan spelen in rapportages. Aan subjectieve indrukken van gedragskundigen zou minder belang moeten worden gehecht. Risicotaxatie-instrumenten verdienen een plaats in het psychologisch onderzoek van de verdachte. Projectieve tests kunnen maar beter worden gedoneerd aan de historici van het Archief- en Documentatiecentrum Nederlandse Psychologie in Groningen. Tests waarmee het veinzen of verborgen houden van psychische stoornissen kan worden gedetecteerd, behoren standaard te worden afgenomen bij forensisch onderzoek. Onderzoek bij ontkennde verdachten zou pas plaats moeten vinden nadat de rechter de verdachte schuldig heeft bevonden.³⁹

Hoe kan het dat de werkwijze van het PBC zo ver is afgedreven van wat althans in ons vak – de psychologie – te verantwoordt valt? Onze indruk is dat dit te maken heeft met de gebrekkige academische verankering van de forensische psychologie in het algemeen en van het PBC in het bijzonder. Wetenschappelijk onderzoek is de motor achter kritische reflectie, kennisaccumulatie en kwaliteitsinnovatie. Het is die wetenschappelijke dimensie die het PBC ontbeert. ¶

36 D. Wedding & D. Faust, *op. cit.*

37 P.J. van Koppen, *De Schiedammer parkmoord. Een rechtspsychologische reconstructie*. Nijmegen: Ars Aequi 2003.

38 Wij noemden dit eerder het Van Marle principe. Oud-directeur van het PBC Van Marle schrijft over de ontkennde verdachte 'The problem with this examination is that no discussion about the crime in question can take place because the person claims to know nothing about it. In order to be able to provide the judge with proper advice, it is advisable to assume that the person being examined committed the crime in question (by

way of hypothesis).' Zie H. van Marle, 'The Dutch medico-legal health system in forensic psychiatry', in: E. Blaauw, M. Hoeve, H. van Marle & L. Sheridan (red.), *Mentally disordered offenders: International perspectives on assessment and treatment*, Den Haag: Elsevier 2002, p. 157.

39 Zie in deze zin: J.R. Spencer, 'The role of experts in the common law and the civil law: A comparison', in: S.J. Ceci & H. Hembrooke (red.), *Expert witnesses in child abuse cases*, Washington DC: APA 1998, p. 39.